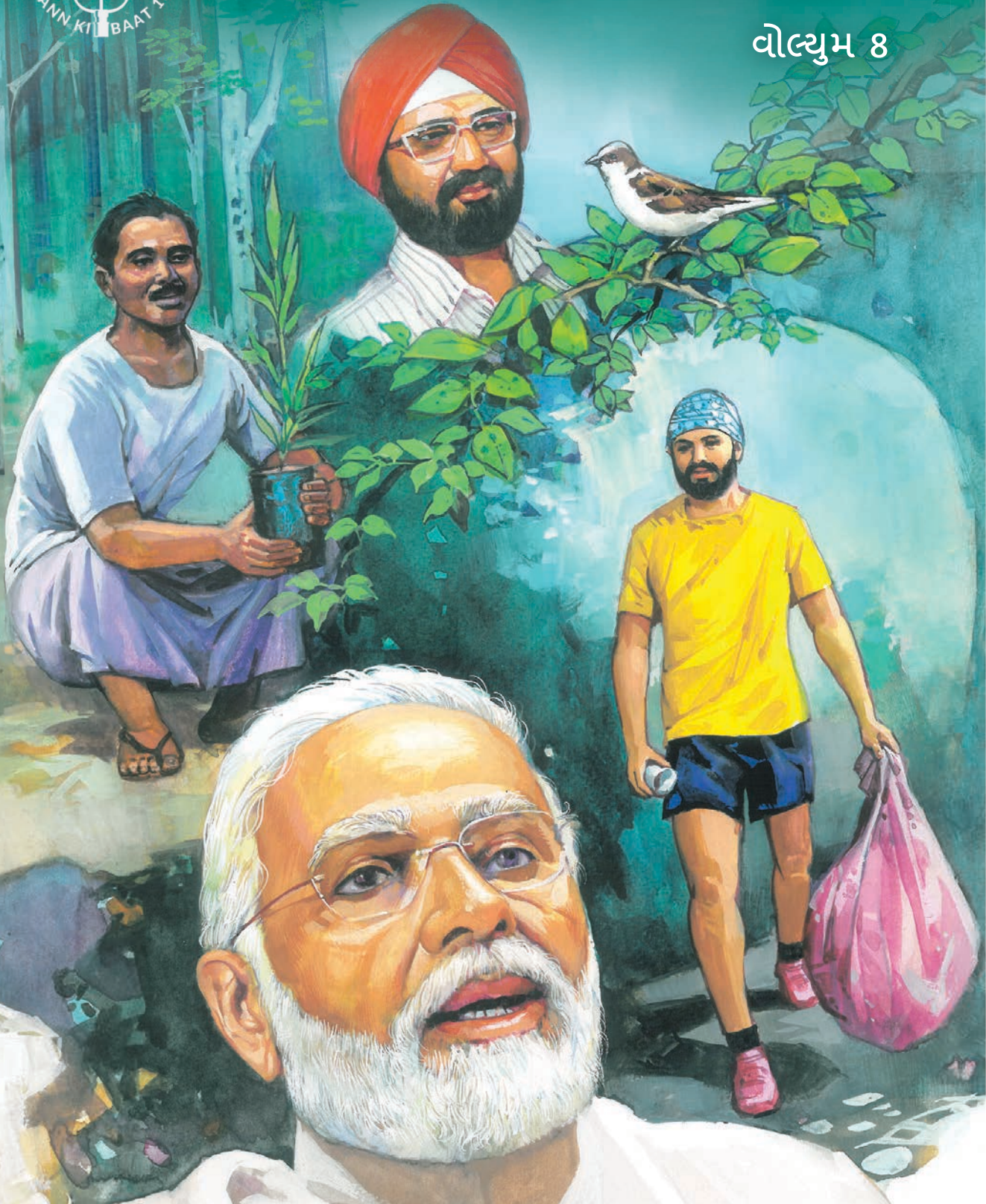

ਮਨ ਕੀ ਘਾਤ

ਵੋਲਿਊਮ 8

MANN KI BAAT

VOL.8

Authors

Sarda Mohan and Tanushree Banerji

Illustrations and Cover Art

Dilip Kadam

Assistant Artist

Ravindra Mokate

Production

Amar Chitra Katha

Colourists

Prakash Sivan, Prajeesh V. P. and Periasamy Samikannu

Flat Colourists

Vineesh S. Sreedharan and Srinath Malolan M.

Layout Artist

Akshay Khadilkar

Published by

Amar Chitra Katha Pvt. Ltd

GUJARATI

ISBN – 978-93-6127-257-8

Amar Chitra Katha Pvt. Ltd, January 2024

© Ministry of Culture, Govt of India, January 2024

All rights reserved. This book is sold subject to the condition that the publication may not be reproduced, stored in a retrieval system (including but not limited to computers, disks, external drives, electronic or digital devices, e-readers, websites), or transmitted in any form or by any means (including but not limited to cyclostyling, photocopying, docutech or other reprographic reproductions, mechanical, recording, electronic, digital versions) without the prior written permission of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

You can now get ACK stories as part of your classroom with **ACK Learn**, a unique learning platform that brings these stories to your school with a range of workshops. Find out more at www.acklearn.com or write to us at acklearn@ack-media.com.

મારા પ્રિય બાળકો,

એવું કહેવાય છે કે ભારત એ વૈવિધ્યસભર દેશ છે. આ સાચી વાત છે. આપણાં દેશમાં અલગ અલગ ભાષાઓ અને સંસ્કૃતિના લોકો છે, પરંતુ આપણે ઇન્ટરકનેક્ટેડ છીએ. આપણને આપણાં મૂલ્યો, આપણાં વિચારો અને આપણું વલણ એકબીજાની સાથે જોડીને રાખે છે.

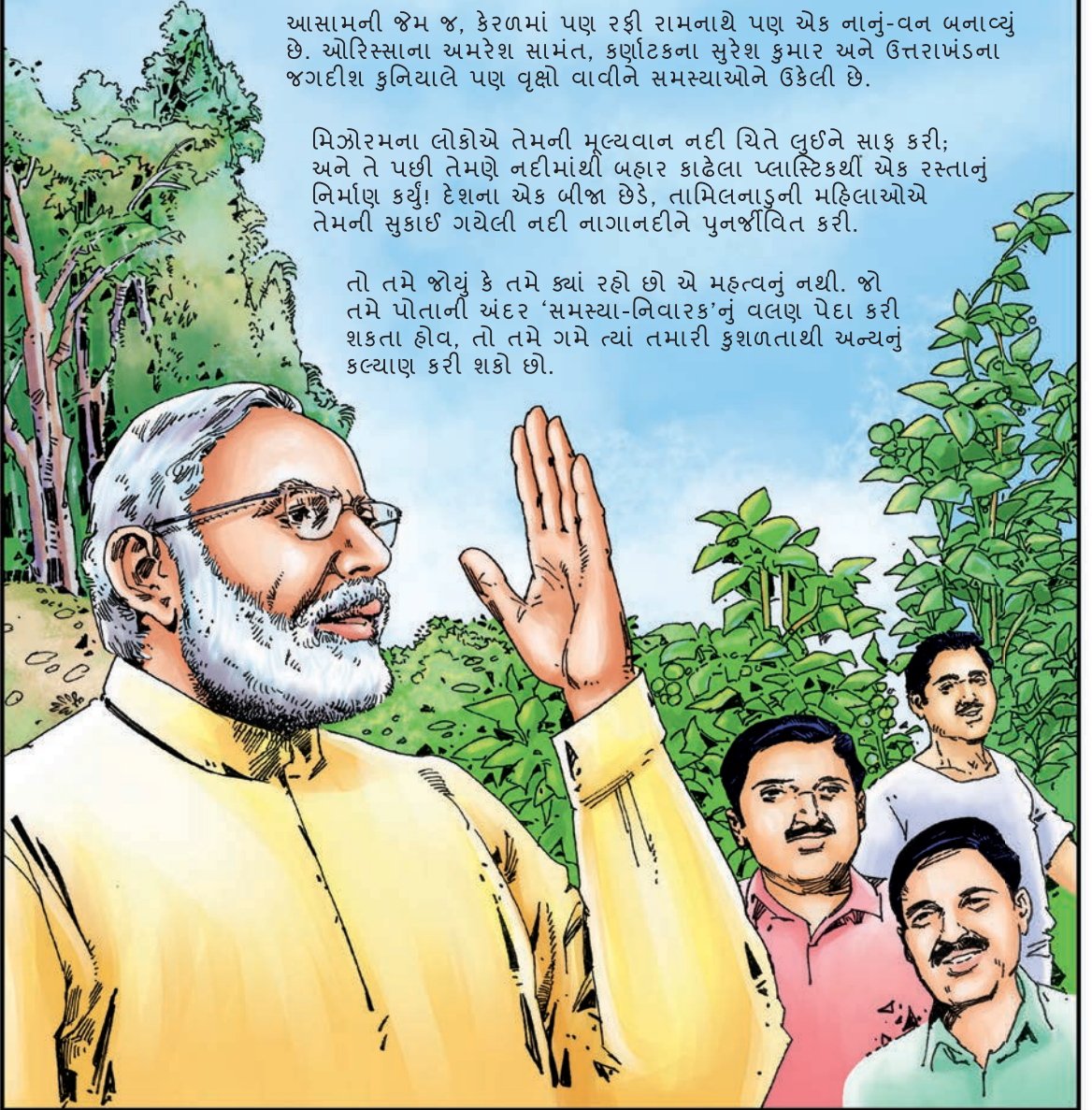
તમે બધા જાણો છો કે દરેક જગ્યાએ કુદરતી સંસાધનોની અછત વર્તાવા લાગી છે. જંગલો સાફ થઈ રહ્યાં છે અને પાણીની અછત વર્તાઈ રહી છે. પરંતુ આપણાં દેશમાં એવા લોકો છે કે જેમનામાં 'સમસ્યા-નિવારક' વલણ છે. તેમણે કોઈ સમસ્યા જોઈ, તેના ઉકેલ માટેનો વિચાર કર્યો અને તે પછી તેને અમલમાં લાવવા માટે તેમનાથી થઈ શકે તે દરેક વસ્તુ કરી અને આમ કરવામાં, તેમણે પોતાનું જીવન, તેમના પાડોશીઓનું જીવન અને પશુ-પંખીઓનું જીવન પણ સુધાર્યું.

મને તમને આસામના જાદવ પાર્યેંગ વિશે જણાવતા ગર્વ થાય છે કે જેમણે જાતે એક જંગલ બનાવ્યું. એક એવું જંગલ કે જ્યાં આજે, વાઘ અને રાઇનોએ પોતાનું ઘર બનાવ્યું છે.

આસામની જેમ જ, કેરળમાં પણ રફી રામનાથે પણ એક નાનું-વન બનાવ્યું છે. ઓરિસ્સાના અમરેશ સામંત, કર્ણાટકના સુરેશ કુમાર અને ઉત્તરાખંડના જગદીશ કુનિયાલે પણ વૃક્ષો વાવીને સમસ્યાઓને ઉકેલી છે.

મિઝોરમના લોકોએ તેમની મૂલ્યવાન નદી ચિતે લુઈને સાફ કરી; અને તે પછી તેમણે નદીમાંથી બહાર કાઢેલા પ્લાસ્ટિકથી એક રસ્તાનું નિર્માણ કર્યું! દેશના એક બીજા છેડે, તામિલનાડુની મહિલાઓએ તેમની સુકાઈ ગયેલી નદી નાગાનદીને પુનર્જીવિત કરી.

તો તમે જોયું કે તમે ક્યાં રહો છો એ મહત્વનું નથી. જો તમે પોતાની અંદર 'સમસ્યા-નિવારક'નું વલણ પેદા કરી શકતા હોવ, તો તમે ગમે ત્યાં તમારી કુશળતાથી અન્યનું કલ્યાણ કરી શકો છો.

અનુક્રમણિકા

1	અમરેશ સામંત	3
2	ઇન્દરપાલ સિંઘ બત્રા	6
3	જાદવ પાર્યેંગ	9
4	જગદીશ ચંદ્ર કુનિયાલ	12
5	રફી રામનાથ	15
6	રિપુ દમન બેવલી	18
7	નદી નાગનદી	21
8	સેંગ શેરપા	23
9	સેવ ચાઇટ લુઈ	26
10	સુરેશ કુમાર	28
11	તુલસી રામ યાદવ	31

અમરેશ સામંત

વિદ્યાર્થીઓ એક પર્યાવરણવિદ સાથે આબોહવામાં ફેરફાર પરની એક વિશેષ ક્લાસ લઈ રહ્યાં હતા.

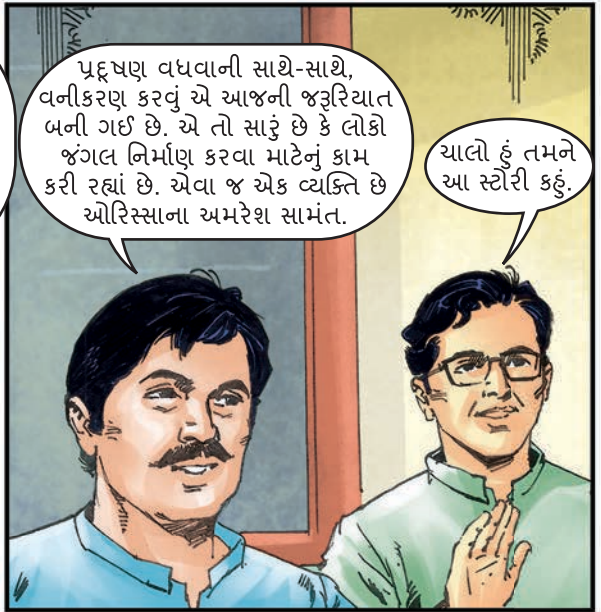
સર, શું તે વાત સાચી છે કે તમે જાતે એક જંગલ બનાવ્યું છે?

હજી સાચી નથી, પરંતુ હું થોડા અન્ય લોકો સાથે તેના પર કામ કરી રહ્યો છું.

પણ કેમ સર? તે ખેતી જેવું કામ તો નથી. તમે તેમાંથી કોઈ અનાજ તો મેળવતા નથી.

જંગલો તૈયાર કરવાના ઘણાં બધા ફાયદા છે. તે પ્રદૂષણ અને આબોહવામાં ફેરફારની સામે લડવામાં મદદ કરે છે. તે હવાને સાફ રાખવામાં, ઇકોસિસ્ટમોને પુનઃપ્રાપ્ત કરવામાં અને અત્યંત હવા કે પૂરથી આસપાસના ક્ષેત્રોનું રક્ષણ કરવામાં મદદ કરે છે.

પ્રદૂષણ વધવાની સાથે-સાથે, વનીકરણ કરવું એ આજની જરૂરિયાત બની ગઈ છે. એ તો સારું છે કે લોકો જંગલ નિર્માણ કરવા માટેનું કામ કરી રહ્યાં છે. એવા જ એક વ્યક્તિ છે ઓરિસ્સાના અમરેશ સામંત.

ચાલો હું તમને આ સ્ટોરી કહું.

અમરેશ સામંત ઓરિસ્સાના દરિયાઈ પ્રદેશમાં બિલવાલી નામના ગામમાં ઉછર્યા.

બીજું ચક્રવાત આપણાં ગામમાં આવી રહ્યું છે. આશા છે કે આપણું ઘર સુરક્ષિત રહેશે.

આપણે આ ચક્રવાતને ભયંકર વિનાશ સર્જવાથી અટકાવવા માટે કંઈક કરવું પડશે.

અમરેશ એક ઇલેક્ટ્રિકલ એજીનિયર છે પરંતુ કુદરતી આફતોથી સંરક્ષણ કરવાનો વિચાર તેમના મનમાં હંમેશા રહેતો.

મેં વાંચ્યું છે કે નદી કાંઠે વૃક્ષો વાવવાથી ચક્રવાતની અસર ઓછી થાય છે. શું તમે મારી મદદ કરશો?

હા, બિલકુલ. આપણી સાથે જોડાવવા અમે મિત્રોને પણ કહીશું.

થોડાંક સ્વયંસેવકો સાથે અમરેશે 1995માં નદીના કાંઠે વૃક્ષોની પંક્તિઓ વાવવાનું શરૂ કર્યું.

ચાલો આપણે સરોવરના કાંઠે પણ વૃક્ષો વાવીએ.

અને તેનાથી જોડાયેલા રસ્તાઓ અને કેટલાક સાર્વજનિક સ્થાનો પર પણ.

વર્ષો સુધી, અમરેશ અને તેની ટીમે સમગ્ર જગતસિંધપુર જીલ્લામાં ઘણી વૃક્ષારોપણ ઝુંબેશો ચલાવી.

પરંતુ ઓરિસ્સામાં ચક્રવાતી તોફાન આવ્યું ત્યારે -

મકાન અને સંપત્તિઓની ક્ષતિમાં કોઈ ઘટાડો થયો નથી.

વૃક્ષો જડમૂળથી ઊખડી ગયા!

અમરેશે તેનો ઉકેલ શોધવા માટે ઘણાં વર્ષોનો સમય વિતાવ્યો. 2015માં -

ગ્રામ્ય જંગલ* આ તેનો જવાબ છે. આપણે માઇક્રોકોરેસ્ટ બનાવવા માટે વૃક્ષોના ઝુમખા વાવવાની જરૂર છે. આનાથી જમીનનું ધોવાણ નિયંત્રિત થશે અને ચક્રવાતી તોફાન અને પૂરના પ્રભાવોમાં ઘટાડો થશે.

પરંતુ તેના માટે જમીન ક્યાં છે?

અમરેશ અને તેની ટીમે ગ્રામવાસીઓને થોડી જમીન દાન આપવા માટે પૂછવાનું શરૂ કર્યું.

અમે જમીન મફતમાં કેમ આપીએ?

અમે અનાજની કેટલીક પેદાશ લેવા માટે તેનો બહેતર ઉપયોગ કરી શકીએ છીએ.

ઘણાં ગ્રામવાસીઓએ તેમની વિનંતી નકારી કાઢી.

*ગ્રામીણ જંગલ

ગામવાસીઓને સમજાવવા માટે, અમરેશે ગામોમાં પર્યાવરણને લગતી જાગૃકતા માટેના શિબિરો આયોજિત કરવાનું નક્કી કર્યું.

ચક્રવાતી તોફાનો અને પૂરના પ્રભાવોના આપણે સાક્ષી રહ્યાં છીએ, તે આ વૃક્ષોને કારણે ઘટશે.

તેનાથી પ્રદૂષણ સામે લડવામાં અને એક વધુ સ્વચ્છ સ્થાન નિર્માણ કરવામાં પણ મદદ મળશે.

અમરેશે આવા ઘણાં જાગૃકતા અભિયાનો આયોજિત કર્યાં અને ધીમે ધીમે ગામવાસીઓના વિચાર બદલાવાનું શરૂ થયું. એક દિવસ -

અમે તમને વૃક્ષારોપણ માટે બે એકર જમીન મફતમાં આપવા માટે તૈયાર છીએ.

તમારો આભાર, સરપંચ* શ્રીમાન!

અમરેશ અને તેના સ્વયંસેવકોની ટીમે ગામમાં મૂળભૂત વૃક્ષો વાવવાનું શરૂ કર્યું.

ગામમાં દરેક ઝુમખામાં 500 થી 1000 વૃક્ષો હોવા જોઈએ.

જલ્દી જ, તેની સાથે વધુ સ્વયંસેવકો જોડાયા અને વધુ ગામોએ તેમને વૃક્ષારોપણના સદ્કાર્ય માટે જમીન આપી.

2016માં, અમરેશે વીજળીને કારણે થતા વિનાશના ઉકેલ પર કામ કરવાનું નક્કી કર્યું.

હવે આપણે ઉંચા તાડના વૃક્ષો વાવીશું જે વીજળી પડવાથી થતા નુકસાનને ઘટાડશે.

તેમણે વાવેલા તાડના વૃક્ષોએ ઇચ્છિત પ્રભાવ પાડ્યો.

અમરેશ અને તેમની ટીમ કે જેમાં લગભગ 100 જેટલા સ્વયંસેવકો છે, તેમણે અત્યાર સુધી ઓરિસ્સાના 20 ગામોમાં એક લાખથી વધુ વૃક્ષો વાવ્યાં છે.

અમે માઇક્રોફોરેસ્ટને પક્ષીઓ માટેનું એક સ્વર્ગ બનાવવા માટે પક્ષીઓના માળા અને માટીના કુંડા પણ મૂક્યાં છે.

અમરેશના કાર્યને ઓરિસ્સાના મુખ્યમંત્રી, નવીન પટનાયક તરફથી પ્રશંસા મળી પ્રધાનમંત્રી મોદીની મન કી બાતમાં પણ તેમનો ઉલ્લેખ થયો.

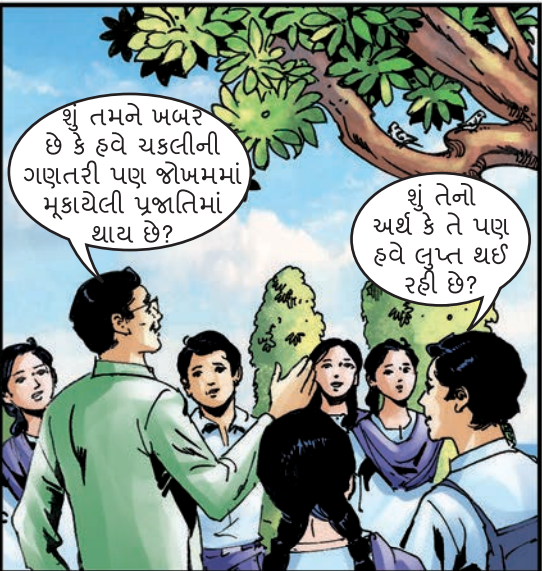
ઇંદરપાલ સિંઘ બત્રા

નાયર સર અને વિદ્યાર્થીઓ નેયર વોક માટે ગયા છે.

આપણે ચાલવાનું શરૂ કર્યું ત્યારથી કોઈપણ વિશેષ પક્ષીઓ જોયા નથી.

જુઓ, ત્યાં કેટલીક ચકલીઓ છે!

પણ તે કોઈ બેજોડ પક્ષી નથી.

શું તમને ખબર છે કે હવે ચકલીની ગણતરી પણ જોખમમાં મૂકાયેલી પ્રજાતિમાં થાય છે?

શું તેનો અર્થ કે તે પણ હવે લુપ્ત થઈ રહી છે?

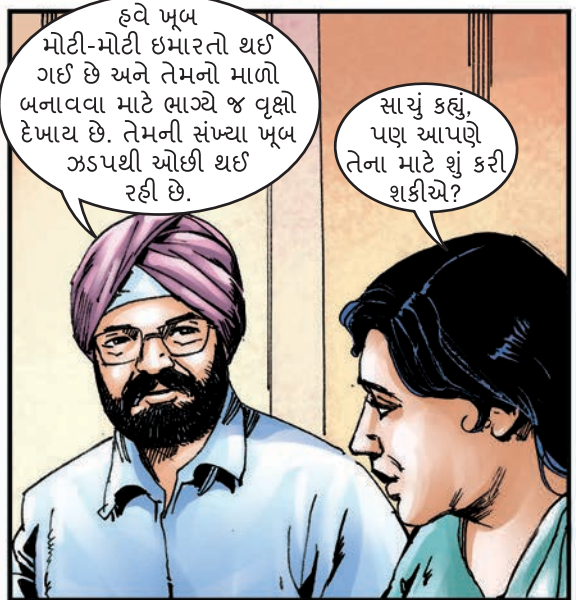
ચકલીઓની સંખ્યા ઘણાં સમયથી ઘટી ગઈ છે. એ તો ઇંદરપાલ સિંઘ બત્રા જેવા લોકોનો આભાર કે જેઓ તેમના સંરક્ષણ માટે પ્રયાસ કરી રહ્યાં છે.

ઇંદરપાલ સિંઘ બત્રા એક ફૂડ આંતરપ્રેચ્યોર હતા જેઓ વારાણસીમાં રહેતા હતા. એક દિવસ -

સોનિયા, કાલે સાંજે હું જ્યારે વોક પર ગયો હતો ત્યારે મેં એક ચકલી જોઈ. ખૂબ લાંબા સમય પછી મને ચકલી દેખાઈ.

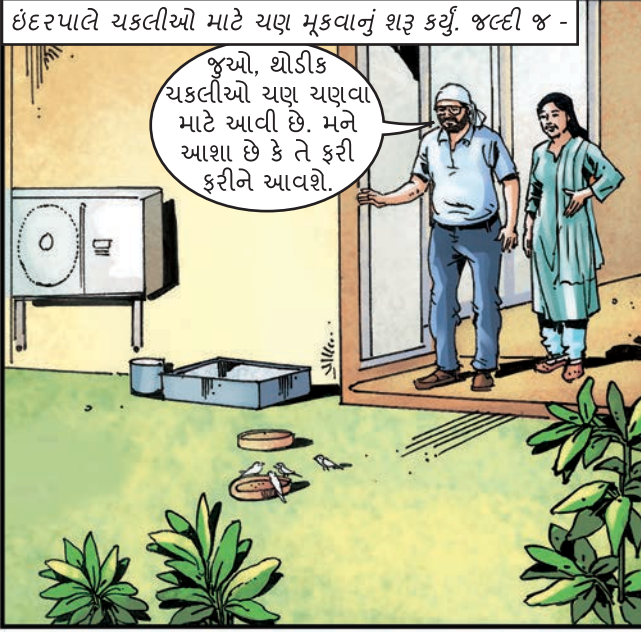
હું નાની હતી ત્યારે ઘણી બધી ચકલીઓ દેખાતી.

હવે ખૂબ મોટી-મોટી ઇમારતો થઈ ગઈ છે અને તેમનો માલો બનાવવા માટે ભાગ્યે જ વૃક્ષો દેખાય છે. તેમની સંખ્યા ખૂબ ઝડપથી ઓછી થઈ રહી છે.

સાચું કહ્યું, પણ આપણે તેના માટે શું કરી શકીએ?

ઇંદરપાલ નિયમિત રીતે ચકલીઓ માટે યાણ અને પાણી મૂકતાં અને વર્ષો જતાં ઘણી ચકલીઓએ તેમના ઘરને પોતાનું ઘર બનાવી લીધું.

પપ્પા, જુઓ તે મારા હાથ પર બેસી રહી છે.

અમૃતા, હવે ઘણી બધી ચકલીઓ થઈ ગઈ છે, કેટલી નવાઈની વાત છે નહીં?

ઇંદરપાલે પોતાની આજુબાજુના વિસ્તારમાં વૃક્ષો રોપવાનું પણ શરૂ કર્યું જેનાથી વધુ પક્ષીઓ પોતાનો માળો બનાવી શકે.

તેણે કેટલાક વર્ષોમાં સેંકડો વૃક્ષો વાવી દીધા.

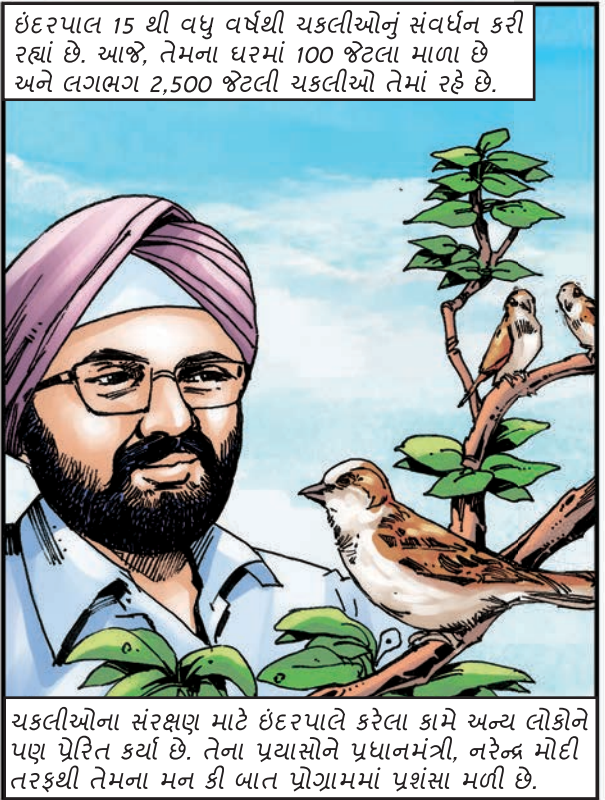

ઇંદરપાલના ઘરનું રૂપાંતર જોઈને તેમના કેટલાક પાડોશીઓ પણ પ્રેરિત થયા.

ઇંદરપાલ, તમે જે કરી રહ્યાં છો તે આશ્ચર્યજનક છે. પક્ષીઓની સંખ્યા વધી ગઈ છે!

અમે પણ ચકલીઓનું સંરક્ષણ કરવા માંગીએ છીએ.

બસ ખાલી નિયમિત રીતે પક્ષીઓ માટે યાણ અને પાણી રાખો તેઓ તમારા ઘરની આસપાસ પણ ચોક્કસ રહેશે.

ઇંદરપાલ 15 થી વધુ વર્ષથી ચકલીઓનું સંવર્ધન કરી રહ્યાં છે. આજે, તેમના ઘરમાં 100 જેટલા માળા છે અને લગભગ 2,500 જેટલી ચકલીઓ તેમાં રહે છે.

ચકલીઓના સંરક્ષણ માટે ઇંદરપાલે કરેલા કામે અન્ય લોકોને પણ પ્રેરિત કર્યાં છે. તેના પ્રયાસોને પ્રધાનમંત્રી, નરેન્દ્ર મોદી તરફથી તેમના મન કી બાત પ્રોગ્રામમાં પ્રશંસા મળી છે.

જાદવ પાયેંગ

શાળાના બગીચામાં -

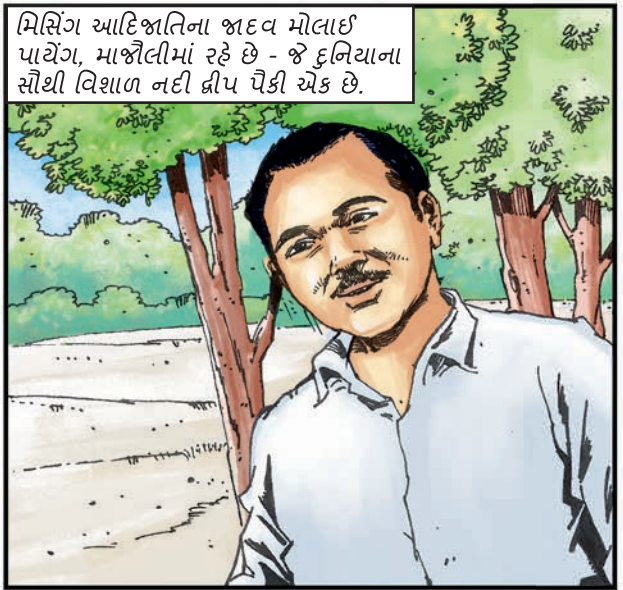

અરેરે!
આપણે વાવેલા
બધા નવા
રોપાઓ સૂકાઈ
ગયાં.

એક અઠવાડિયા
પહેલાં, રજાઓ
પહેલાં તો તે
સરસ હતા.

તે એટલા માટે કે
ખાલી રોપાઓ વાવી દેવા
એટલું જ પુરતું નથી. તમારે
તેમની કાળજી લેવી પણ જરૂરી
છે. જેવી આસામના જાદવ
પાયેંગે લીધી. તેણે એકલાહાથે
એક આખું જંગલ ઉગાડ્યું
અને તે પણ રેતાળ
જમીન પર!

મિસિંગ આદિજાતિના જાદવ મોલાઈ
પાયેંગ, માજૈલીમાં રહે છે - જે દુનિયાના
સૌથી વિશાળ નદી દ્વીપ પૈકી એક છે.

જાદવ 16 વર્ષનો હતો ત્યારે, 1979ની એક
બાબલબાતી બપોરે, તેણે એવું કંઈક જોયું
જેનાથી તેનું જીવન કાયમ માટે બદલાઈ ગયું.

આટલા બધા
સાંપા અને બધા
મરેલાં!

આ રેતી તેમના
માટે અત્યંત તપી
ગઈ હશે અને કોઈ
છાંચડો પણ મળ્યો
નહીં હોય.

શું આવી
ગરમીથી આપણે
પણ એક દિવસ
મરી જઈશું?

મારે તેને
રોકવા માટે કંઈક
કરવું જોઈએ.

જાદવે આગલા દિવસે તે
રેતાળ જમીનમાં થોડાંક
વાંસના રોપાઓ રોપ્યાં...

ઓહ!
અહીં ખૂબ
ગરમ છે.

...અને પછી.

તે ખૂબ મુશ્કેલ કામ હતું,
પણ તેણે તે ચાલુ રાખ્યું.

તે પછી, તેણે અન્ય પ્રકારના વૃક્ષો
વાવવાના પણ શરૂ કર્યાં. તે દરરોજ
એક વૃક્ષ રોપતો, જ્યાં સુધી...

જ્યાં પહેલાં ફક્ત રેતી હતી ત્યાં
લીલુંજામ જંગલ ન છવાઈ ગયું.

40 થી વધુ વર્ષ પછી, તે રેતાળ પ્રદેશનું નામ મોલાઈ જંગલ પડ્યું. તે જંગલમાં હાથી, વાઘ, ગેંડા અને તમામ પ્રકારના પક્ષીઓએ પોતાનું ઘર બનાવ્યું.

જાદવના જીવન પર પુસ્તકો, ફિલ્મ અને ડોક્યુમેન્ટરી બનેલી છે. તે 'ધ ફોરેસ્ટ મેન ઓફ ધ ઇન્ડિયા' તરીકે જાણીતા છે. જાદવને 2015માં પદ્મશ્રી પુરસ્કાર એનાયત થયો હતો.

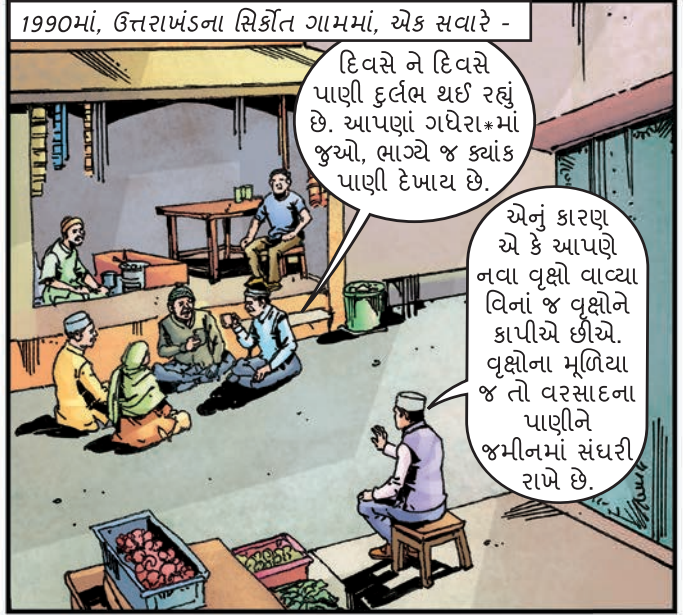
જાદવ હજી પણ દરરોજ 4:30 વાગ્યે ઉઠી જાય છે અને પોતાના જંગલની કાળજી લેવા માટે જંગલમાં નીકળી પડે છે.

મેં એકલાએ આ નથી બનાવ્યું. મેં ફક્ત વૃક્ષો વાવ્યાં. એકવાર વૃક્ષો પર બીજ આવી જાય તે પછી હવાને ખબર છે કે તેનું બીજારોપણ કેવી રીતે કરવી, પક્ષીઓને ખબર છે કે તેની માવજત કેવી રીતે કરવા, પ્રાણીઓને પણ ખબર છે કે તેની કાળજી કેવી રીતે લેવી અને બ્રહ્મપુત્રાને પણ ખબર છે કે તેમને કેવી રીતે સીંચવા. આખા ઇકોસિસ્ટમને તેની જાણકારી છે.

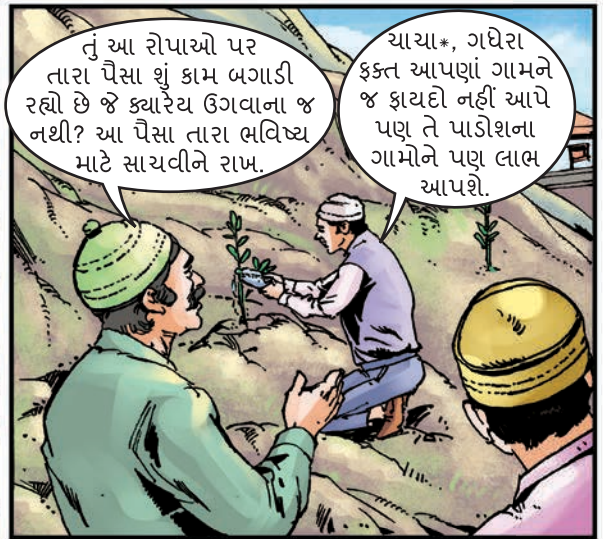
જાદવ કુદરતની ભાષા સમજે છે અને તે જ તેની ખૂબી છે.

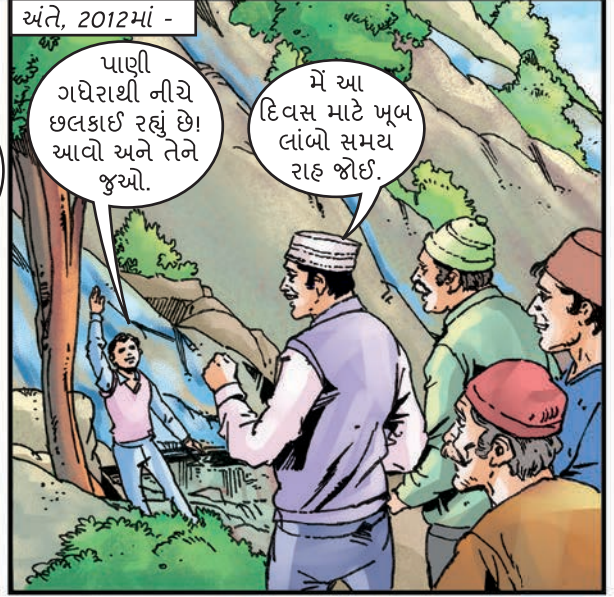
જગદીશ ચંદ્ર કુનિયાલ

* વરસાદના પાણીની પર્વતોમાંથી આવતી ધાર

~1970માં એક ઇકોલોજીકલ ચળવળ શરૂ થઈ જ્યારે લોકોએ વૃક્ષોને કપાતા અટકાવવા માટે વૃક્ષોને આલિંગન કરવા લાગ્યા.

રફી રામનાથ

નાયર સર અને વિદ્યાર્થીઓ વૃક્ષારોપણ અભિયાનમાં ભાગ લઈ રહ્યાં હતા.

વૃક્ષારોપણ કરવા માટે ઘણાં બધા સ્વયંસેવકો આવ્યા છે!

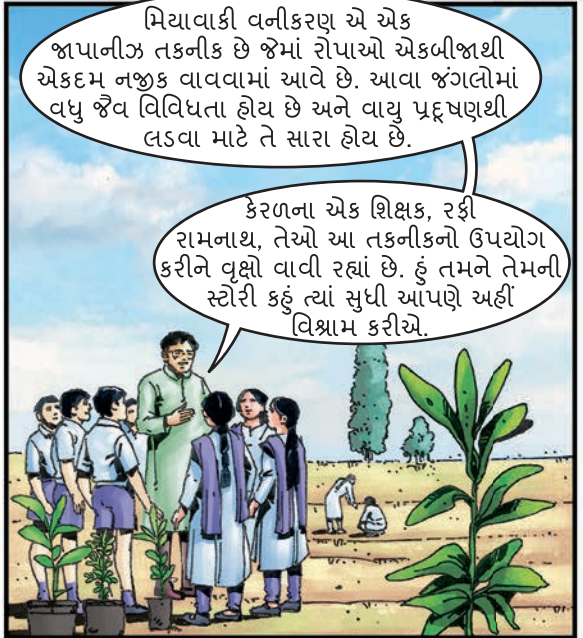
હા. નાના બાળકોને પર્યાવરણની કદર કરતા જોઈને સારું લાગે છે.

હું ઇચ્છું છું કે અહીં ઘણી ખાલી જમીન હોય કે જેથી કરીને લોકો વધુ વૃક્ષો રોપી શકે.

શહેરોમાં ખાલી જગ્યા શોધવી મુશ્કેલ છે. તેથી, કેટલાક લોકો વનીકરણની મિયાવાકી પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરે છે.

મિયાવાકી પદ્ધતિ શું છે?

મિયાવાકી વનીકરણ એ એક જાપાનીઝ તકનીક છે જેમાં રોપાઓ એકબીજાથી એકદમ નજીક વાવવામાં આવે છે. આવા જંગલોમાં વધુ જેવ વિવિધતા હોય છે અને વાયુ પ્રદૂષણથી લડવા માટે તે સારા હોય છે.

કેરળના એક શિક્ષક, રફી રામનાથ, તેઓ આ તકનીકનો ઉપયોગ કરીને વૃક્ષો વાવી રહ્યાં છે. હું તમને તેમની સ્ટોરી કહું ત્યાં સુધી આપણે અહીં વિશ્રામ કરીએ.

વિઝ્જન વિલાસિની હાયર સેકન્ડરી સ્કૂલ (VVHSS), થામરકુલમના વિદ્યાર્થીઓમાં ભયંકર ઉત્સાહ હતો.

રફી સર, શું અમે ઇકો ક્લબના ભાગ રૂપે વૃક્ષો વાવી શકીએ?

આપણે ઇકો-કેન્ડલી ઉત્પાદનો પણ બનાવી શકીએ છીએ.

શું અમે આ બધું કરવા માટે અભ્યાસના સમયમાંથી રજા લઈ શકીએ?

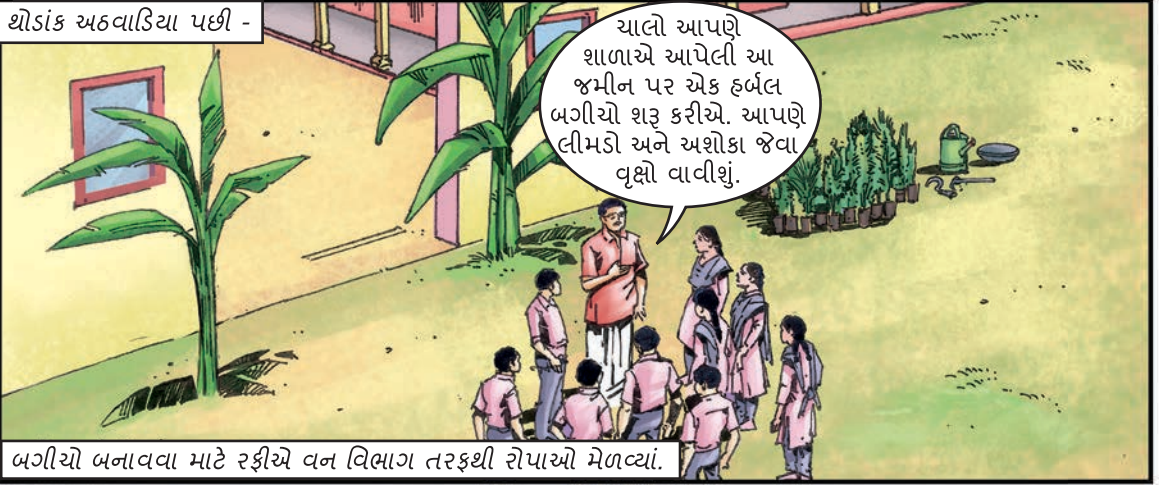
રફી રામનાથ, તેમના બાયોલોજીના શિક્ષક, ઇકો ક્લબના સંયોજક હતા.

આપણે વૃક્ષો વાવીશું અને ઘણું બધું બીજું પણ કરીશું. પણ સૌ પ્રથમ, આપણે પર્યાવરણ વિશે અને આપણા પ્રાકૃતિક સંસાધનોનું સંરક્ષણ કેવી રીતે કરવું તે વિશે જાણીશું.

* કેરળના અલાપુઝામાં

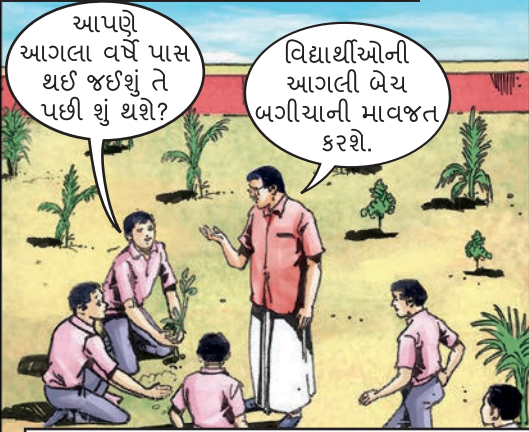
થોડાંક અઠવાડિયા પછી -

ચાલો આપણે શાળાએ આપેલી આ જમીન પર એક હર્બલ બગીચો શરૂ કરીએ. આપણે લીમડો અને અશોકા જેવા વૃક્ષો વાવીશું.

બગીચો બનાવવા માટે રફીએ વન વિભાગ તરફથી રોપાઓ મેળવ્યાં.

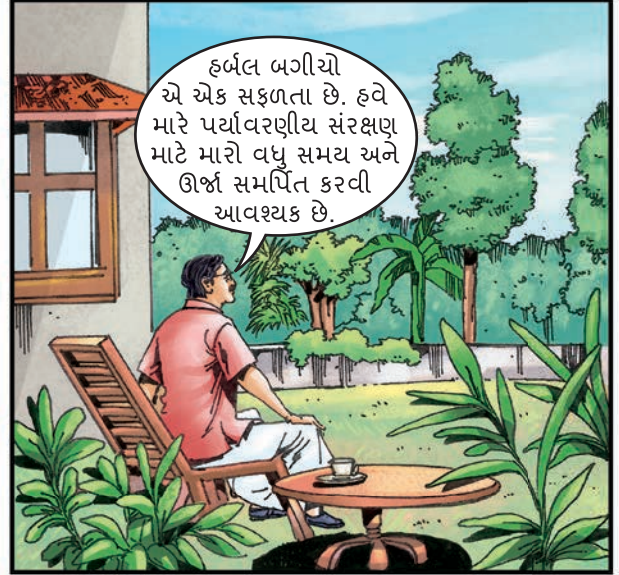
વર્ષો સુધી, રફી અને તેમના વિદ્યાર્થીઓએ ઘણાં વિવિધ ઔષધીય છોડવાઓ વાવ્યાં.

આપણે આગલા વર્ષે પાસ થઈ જઈશું તે પછી શું થશે?

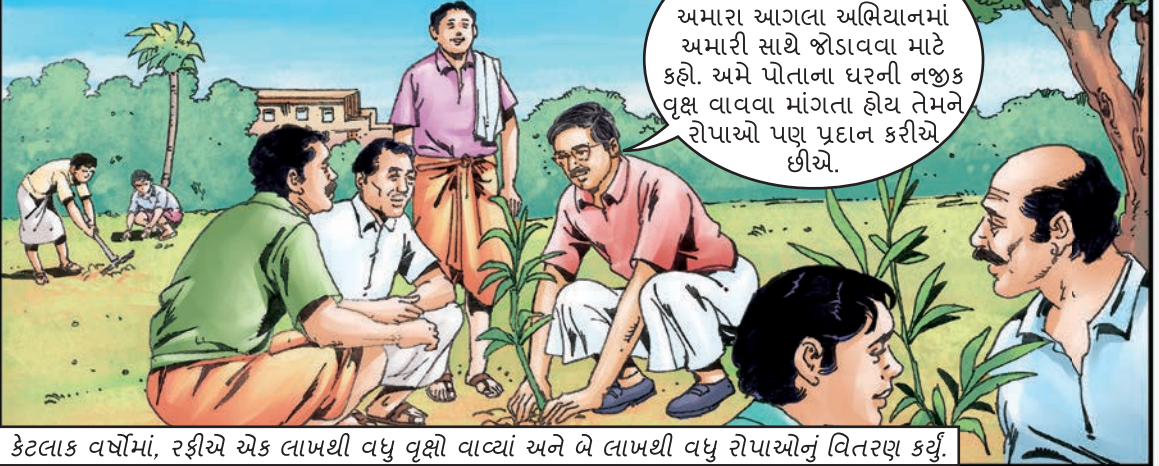
વિદ્યાર્થીઓની આગલી બેચ બગીચાની માવજત કરશે.

હર્બલ બગીચામાં 150 થી વધુ વિવિધ છોડવાઓ છે, જેની સંભાળ 13 વર્ષથી વિદ્યાર્થીઓ લઈ રહ્યાં છે.

હર્બલ બગીચો એ એક સફળતા છે. હવે મારે પર્યાવરણીય સંરક્ષણ માટે મારો વધુ સમય અને ઊર્જા સમર્પિત કરવી આવશ્યક છે.

રફીએ જલ્દી જ એક એનજીઓ સાથે સહયોગ શરૂ કર્યો અને સમગ્ર જીલ્લામાં વૃક્ષરોપણ અભિયાનો આયોજિત કરવાનું શરૂ કર્યું.

કૃપા કરીને તમારા મિત્રો અને પરિવારને, અમારા આગલા અભિયાનમાં અમારી સાથે જોડાવવા માટે કહો. અમે પોતાના ઘરની નજીક વૃક્ષ વાવવા માંગતા હોય તેમને રોપાઓ પણ પ્રદાન કરીએ છીએ.

કેટલાક વર્ષોમાં, રફીએ એક લાખથી વધુ વૃક્ષો વાવ્યાં અને બે લાખથી વધુ રોપાઓનું વિતરણ કર્યું.

રફીએ શાળાઓ, ઓફિસ અને મંદિરો જેવા આધ્યાત્મિક સ્થળોની આસપાસ પણ ઘણાં હર્બલ, ફળો અને પતંગિયાના બગીચા સ્થાપિત કર્યાં. 2021માં -

મેડમ, મેં વનીકરણની મિયાવાકી તકનીક વિશે વાંચ્યું છે જે આબોહવામાં ફેરફાર સામે લડવામાં ફાયદાકારક છે હું તે અજમાવી જોઉં?

રફી, મને તમારા પર પૂરો વિશ્વાસ છે. કેમ્પસની પાંચ સેન્ટ્સ જમીન પર તેવું કરી જુઓ.

આપણે વૃક્ષોને એકબીજાથી સાવ નજીક વાવીએ. મિયાવાકી તકનીક શહેરી વાતાવરણ માટે યોગ્ય છે, કારણ કે તેમાં તમે અફળદ્રૂપ જમીન પર પણ ગીચ જંગલ બનાવી શકો છો.

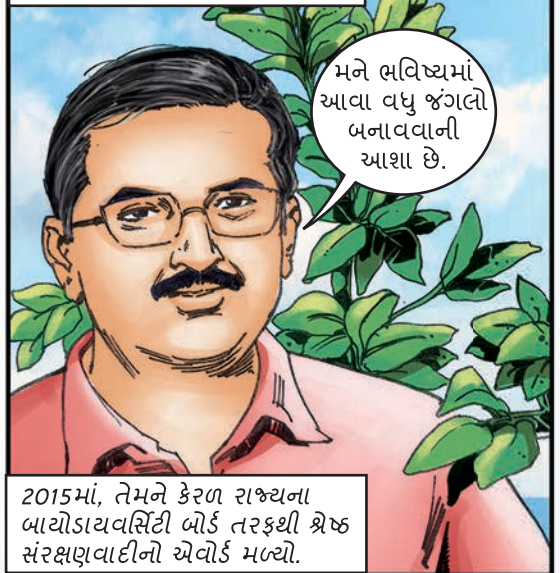
આગલા બે વર્ષમાં, રોપાઓ ફળ અને હર્બલ વૃક્ષોના એક નાના-જંગલમાં વિકસિત થઈ ગયા અને તે પણ શાળાના કેમ્પસની વચ્ચેવચ.

આપણે આ નાના-જંગલને વિદ્યાવનમ નામ આપીશું.

આજે વિદ્યાવનમમાં 115 જાતના 450થી વધુ વૃક્ષો છે.

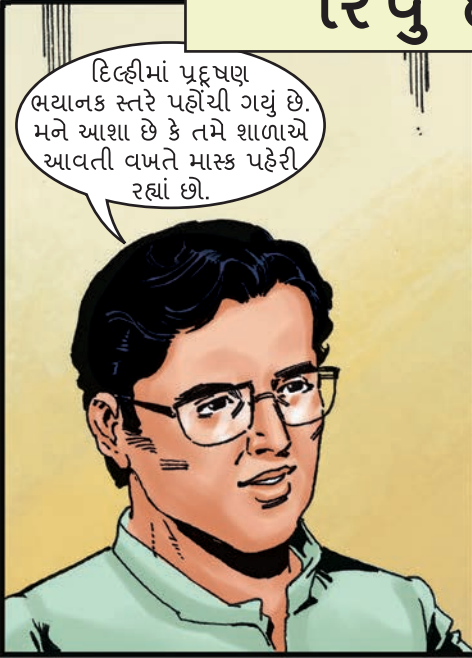
એક દાયકાથી વધુ સમયમાં, રફીના પ્રયાસો તેના રાજ્યમાં ગ્રીન કવર વધારવા તરફ વળ્યાં છે.

મને ભવિષ્યમાં આવા વધુ જંગલો બનાવવાની આશા છે.

2015માં, તેમને કેરળ રાજ્યના બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ તરફથી શ્રેષ્ઠ સંરક્ષણવાદીનો એવોર્ડ મળ્યો.

રિપુ દમન બેવલી

દિલ્હીમાં પ્રદૂષણ ભયાનક સ્તરે પહોંચી ગયું છે. મને આશા છે કે તમે શાળાએ આવતી વખતે માસ્ક પહેરી રહ્યાં છો.

હા, સર. તે દિવસેને દિવસે વધુ બગડી રહ્યું છે!

તે મને રિપુ દમન બેવલીની યાદ અપાવે છે જેણે પ્રદૂષણનો એક અજોડ રીતે સામનો કર્યો.

રિપુ દમન બેવલી તેની માતા રનબીર કૌર અને નાની બહેન જાસ્મીન સાથે દિલ્હીમાં ઉછર્યો.

રિપુ માત્ર ૭ જ વર્ષનો છે છતા તે પોતાની બહેનનું ખૂબ સારી રીતે ધ્યાન રાખે છે.

રનબીરને પણ લાગ્યું કે તેને ખેલફૂલમાં ખૂબ રુચિ છે, ખાસ કરીને ક્રિકેટમાં.

આગલા થોડાંક વર્ષોમાં, રિપુ રાજ્ય સ્તરે ક્રિકેટ રમવા લાગશે.

મારે મારી રમતમાં સુધાર કરવો પડશે. હું એક દિવસ ભારતનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માંગુ છું.

ફિટનેસ માટેના તેના જુસ્સાએ તેને એક મેરાથનર બનવા માટે પ્રેરિત કર્યો. એક દિવસ -

રિપુને સમજાયું કે કચરાની સમસ્યા દરેક જગ્યાએ સર્વસામાન્ય છે

આ સમય દરમિયાન, રિપુએ સ્વીડનના એરિક એહલ્સ્ટ્રોમ અને તેના મગજની સૂઝબૂઝ, 'પ્લોગિંગ'** વિશે જાણ્યું.

*સાઇનસને ઠાંકતી પેશીઓમાં બળતરા પ્લોગિંગ યાજવળના સંસ્થાપક

** પ્લોગિંગ એ 'પ્લોકા અપ' એટલે કે સ્વીડિશ ભાષામાં 'ચૂંટી લેવું' અને 'જોગિંગ'નું સંયોજન છે

તેનાથી અને તેના સફાઈથી પ્રેરિત થઈને, ઘણાં લોકોએ તેની સાથે પ્લોગિંગ શરૂ કર્યું.

આપણે કયરો ભેગો કરનારા લોકોને કયરાવાળા* કહીએ છીએ એ કેટલું અજૂગતું છે. તેઓ ખરેખર તો સફાઈવાળા~ છે.

રિપુ અને અન્ય પ્લોગર્સ તેમના અભિયાન દરમિયાન કાંચ, રેપર, બોટલ, થર્મોકોલ અને પ્લાસ્ટિક ભેગું કરતા.

રિપુના નવા 'ટ્રેશ વર્કઆઉટ'માં, કયરાથી ભરાયેલા થેલાઓ લઈ જતી વખતે સ્કવોર્ટિંગ, ફોર્વર્ડ-બેડિંગ અને લંબીંગ સામેલ છે.

તેણે બાળકોને કયરો વાળવો અને પોતું મારવા જેવી ધરગથ્થું પ્રવૃત્તિઓ મારફતે ઘરે કસરત કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કર્યાં.

ધીમે-ધીમે, રિપુને રાષ્ટ્રવ્યાપી માન્યતા પ્રાપ્ત થવાનું શરૂ થયું. 2019માં, તેને 'ફિટ ઇન્ડિયા' યાજવળના એમ્બેસેડર તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યો.

ભારતમાં દરરોજ લગભગ 26,000 ટન જેટલો નક્કર કયરો પેદા થાય છે અને તેમાંથી લગભગ 50% ક્યારેય એકત્રિત કરવામાં આવતો નથી. પ્લોગિંગ વડે, તમે ફક્ત તમારા જ સ્વાસ્થ્ય પર કામ નથી કરતા પરંતુ તમે પર્યાવરણના સ્વાસ્થ્ય માટે પણ કામ કરો છો.

રિપુએ 6,000 થી વધુ કિલોમીટર સુધી પ્લોગિંગનું કામ કર્યું છે અને કયરાના જોખમથી એક કરોડથી વધુ લોકોને સંવેદનશીલ બનાવ્યાં છે.

ઓગસ્ટ 2023માં, તેણે 'પ્લાસ્ટિક ઉપવાસ** યાત્રા~~'ની ઘોષણા કરી જે પ્લાસ્ટિકના પ્રદૂષણ સામેની એક ઝુંબેશ છે.

પ્લાસ્ટિકના ઉપયોગને ઘટાડવાની સલાહ આપવા હું દિલ્હીથી મુંબઈ સુધી પગપાળા યાત્રા કરું છું, મારી સાથે જોડાઓ.

આજે, રિપુ પણ 'ભારતના પ્લોગમેન' તરીકે ઓળખાય છે અને તેને દેશના પ્લોગિંગ એમ્બેસેડર તરીકે માન્યતા પ્રાપ્ત થઈ છે.

રિપુએ પ્લોગ કરવા માટે માઇલોની સફર ખેડી, તેની સાથે તેણે પોતાના સાથી ભારતીયો માટે એક સરળ સંદેશ આપ્યો છે -

આપણે કયરો ફેલાવવાનું બંધ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવી આવશ્યક છે. તે ભારત અને આપણી ધરતી માતા પ્રત્યે આપણો સહયોગ હશે.

અને ભલે તે થોડું અલગ રીતે થયું હોય, પણ તેનું દેશનું પ્રતિનિધિત્વ કરવાનું સપનું પૂરું થયું.

*કયરો કરનારા લોકો
~સફાઈ કરનારા લોકો

**ફાસ્ટિંગ
~~પ્રવાસ

નદી નાગનદી

નાગનદી, આ નદી તામિલનાડુનાં વેલ્લોર થઈને વહે છે, એક સમયમાં તેમાં ભરપુર પાણી રહેતું હતું પણ છેલ્લા 20 વર્ષથી તે સાવ સુકાઈ ગઈ છે. સાલમનથમમાં એક સવારે -

એક દિવસ -

જ્યારે કોઈ ગામવાસીઓ આગળ ન આવ્યાં, તો સંસ્થાન પ્રથમ પાંચ રિયાજ ફ્લાઓ ખોદવા માટે ચેન્નઈથી કેટલાક સ્વયંસેવકોને લઈ આવ્યું. બે મહિના પછી, જીલ્લાના કલેક્ટરે તે ક્ષેત્રની મુલાકાત લીધી.

દસ વર્ષમાં આ પાણીનું સૌથી ઉંચું સ્તર રહ્યું છે. જો આપણે ગામવાસીઓને આ કામમાં લગાડીએ અને તેમને પ્રશિક્ષણ આપીએ, તો આપણે આ કામનો વિસ્તાર અન્ય ગામોમાં પણ કરી શકીએ છીએ.

આ ખૂબ જ આશાસ્પદ છે. અમે સરકાર પૂર્ણ સપોર્ટની ઓફર કરીએ છીએ.

જલ્દી જ -

અક્કા*, અમે નદીને બચાવવા માટે તૈયાર છીએ.

સરસા! અમે પરિવારના એક સભ્યને 100 દિવસ કામ મળશે તેની ગેરંટી આપીએ છીએ. અમે રિયાજ ફ્લા બાંધવા માટેનું 15-દિવસનું પ્રશિક્ષણ પણ આપીશું.

20 મહિલાઓએ રિયાજ ફ્લા ખોદવાનું કામ શરૂ કર્યું વરસાદનું પાણી વહીને તેમાં આવવાનું શરૂ થયું.

જલ્દી જ, મહિલાઓએ ફ્લા ફરતે સીમેન્ટની રિંગ બનાવવાનું શીખી લીધું અને વધારાની આવક પ્રાપ્ત કરી.

પુરૂષો આ કામ બહેતર રીતે કરી શકે છે. આ કામ અમારા પર છોડી દો.

એવું છે? આટલા વર્ષો સુધી તમે ક્યાં હતા? આખો વિસ્તાર રણમાં ફેરવાઈ જાય તેની રાહ જોઈ રહ્યાં હતા?

વાત ફેલાઈ અને 2016 સુધીમાં, 1,200 લોકોએ સાથે મળીને, જેમાં મોટા ભાગે મહિલાઓ હતી, તે વિસ્તારમાં 354 રિયાજ ફ્લા તૈયાર કર્યાં.

આગલા ત્રણ વર્ષમાં, 20,000થી વધુ મહિલાઓએ સાથે મળીને કામ કર્યું અને વેલ્લોર જીલ્લામાં 3,700 રિયાજ ફ્લા અને બોલ્ડર ચેક ડેમ્સ તૈયાર કર્યાં.

વર્ષા ઋતુ દરમિયાન નદીમાં સારું એવું પાણી હોય છે.

હા. તેના કાંઠે વધુ લીલોતરી પણ છે. આપણે આપણી નદી અને આપણાં ગામોને પુનઃસ્થાપિત કરી રહ્યાં છીએ.

આ પ્રોજેક્ટને લીધે 400 જેટલા ગામોમાં અને નાગનદીમાં પાણી આવ્યું.

પહેલાં, અમે વર્ષાઋતુમાં ફક્ત એક પાક ઉગાડી શકતા હતા. હવે શુષ્ક ઋતુમાં પણ પાક પેદા કરીએ છીએ.

નદીએ સાચે જ આપણું જીવન બદલી નાખ્યું છે.

*તમિલ ભાષામાં બહેન માટે વપરાતો શબ્દ.

સેંગ શેરપા

હું નવી અમર ચિત્ર કથામાં સિક્કિમની એક ખૂબ જ રસપ્રદ લોકકથા વાંચી રહી હતી.

તે એક સુંદર રાજ્ય છે. ખૂબ સ્વચ્છ છે.

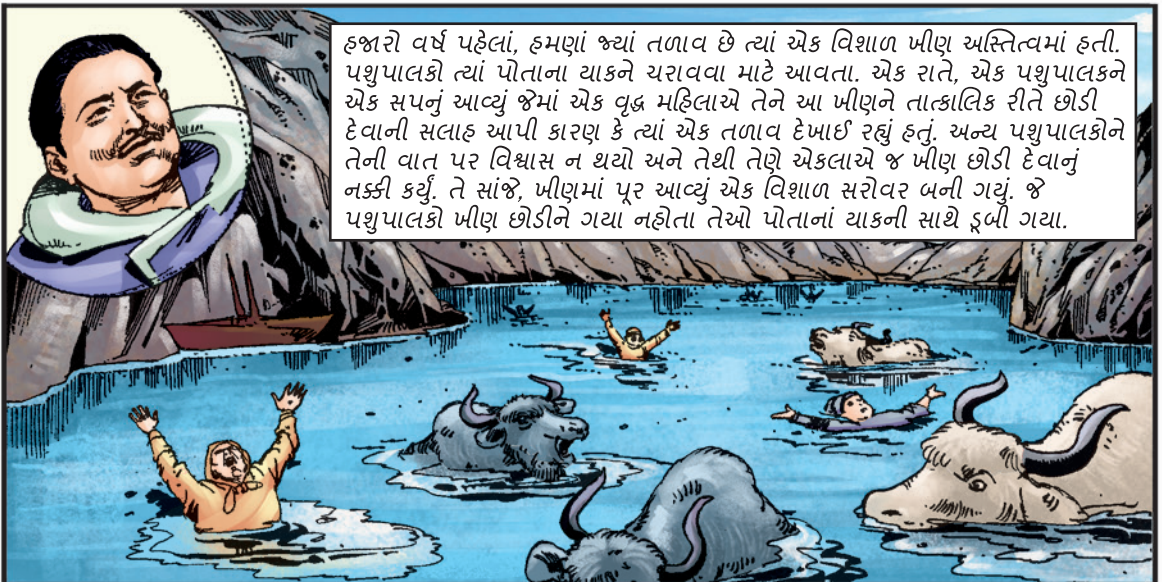

તેનું કારણ કે લોકો તેમના રાજ્યનું ખૂબ જ ધ્યાન રાખે છે. જેમ કે સેંગ શેરપા, જેની સ્ટોરી મન કી બાતમાં આવી હતી.

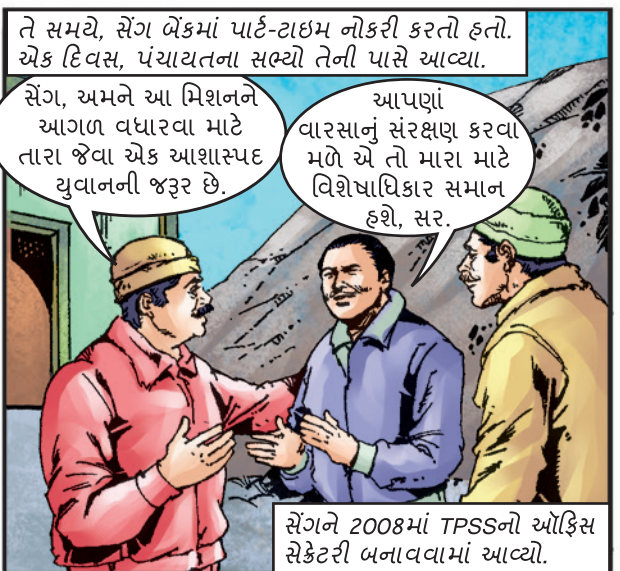
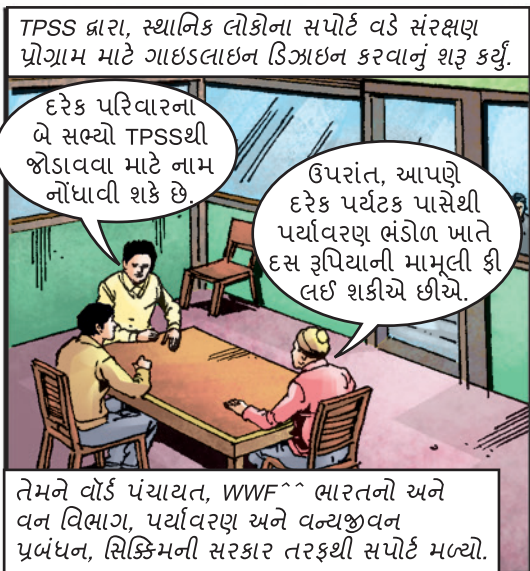
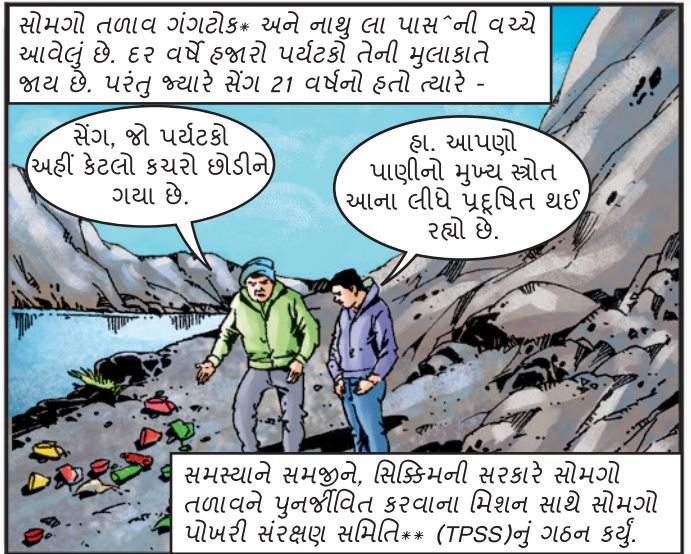

સેંગ શેરપા, થેગુ*ના નિવાસી છે. તે સોમગો (Tsonggo) તળાવની રખેવાળી કરી રહ્યાં છે અને 14 વર્ષથી પર્યટકોને માર્ગદર્શન આપી રહ્યાં છે.

સોમગો તળાવ એ ઝેલિયલ તળાવ છે જે સિક્કિમમાં 12,406 ફૂટની ઊંચાઈ પર આવેલું છે. એક રસપ્રદ લોકકથા તેને પવિત્ર બનાવે છે.

હજારો વર્ષ પહેલાં, હમણાં જ્યાં તળાવ છે ત્યાં એક વિશાળ ખીણ અસ્તિત્વમાં હતી. પશુપાલકો ત્યાં પોતાના યાકને ચરાવવા માટે આવતા. એક રાતે, એક પશુપાલકને એક સપનું આવ્યું જેમાં એક વૃદ્ધ મહિલાએ તેને આ ખીણને તાત્કાલિક રીતે છોડી દેવાની સલાહ આપી કારણ કે ત્યાં એક તળાવ દેખાઈ રહ્યું હતું. અન્ય પશુપાલકોને તેની વાત પર વિશ્વાસ ન થયો અને તેથી તેણે એકલાએ જ ખીણ છોડી દેવાનું નક્કી કર્યું. તે સાંજે, ખીણમાં પૂર આવ્યું એક વિશાળ સરોવર બની ગયું. જે પશુપાલકો ખીણ છોડીને ગયા નહોતા તેઓ પોતાનાં યાકની સાથે ડૂબી ગયા.

*સિક્કિમની રાજધાની
^ સિક્કિમ અને તિબેટની વચ્ચેનો પર્વતીય પ્રદેશ

**સોમગો લેક કન્ઝર્વેશન કમિટી
^^વર્લ્ડ વાઇલ્ડ લાઇફ ફંડ ફોર નેચર

તે સરકાર અને સ્થાનિક લોકોની વચ્ચેની એક કડી બન્યો અને TPSS માટે સંચાલન પ્રોગ્રામોને બદલવાની મુહિમ શરૂ કરી.

ફાસ્ટ ફૂડની દુકાનો એ પ્રદૂષણનો સૌથી મોટો સ્ત્રોત છે. તે ભીની જમીનની સૌથી નજીક છે. આપણે તેમને તેનાથી દૂર કરી શકીએ છીએ.

આપણે પર્યટકોને પ્લાસ્ટિકની થેલીઓને બદલે કપડાની થેલીઓ પણ આપી શકીએ છીએ.

પછી તે કોમ્પ્લેક્સને સોમ્બોથી 100 મીટર દૂર શિફ્ટ કરવામાં આવ્યું, જેના લીધે તળાવમાં ડિસ્પોઝલનો નિકાલ થવાનું બંધ થયું.

TPSS મારફતે, સેંગ અને તેના મિત્રોએ ઘણાં અન્ય નોંધપાત્ર ફેરફારો કર્યાં.

કપ નૂડલના બોક્સથી અહીં સૌથી વધુ કચરો થાય છે. ચાલો આપણે તેનું એકવાર વેચાણ જ બંધ કરી દઈએ.

અને આપણને તળાવની ફરતે ઘણાં કચરાના ડબ્બા રાખવાની પણ જરૂર છે.

તળાવની આસપાસનો વિસ્તાર દિવસમાં બે વાર સાફ થવા લાગ્યો અને કચરાને સેગ્રિગેશન માટે લઈ જવામાં આવ્યો.

રિસાઈકલ થવા યોગ્ય કચરો એકત્રિત થયો, જે સ્કેપ ડીલસને સોંપવામાં આવ્યો અને રીસાઈકલ થયો.

TPSSના સોમ્બોને સંરક્ષિત કરવાના પ્રયાસોએ સિક્કિમની સરકાર પાસેથી ઘણાં પુરસ્કારો જીત્યાં.

કોઈ સફાઈ માટે સમુદાયના એકત્રિત થવાનું આ એક અદ્ભુત ઉદાહરણ છે.

આજે, વાર્ષિક ચાર લાખ પર્યટકો ત્યાં આવે છે તેમ છતાં, સિક્કિમ એ ભારતમાં સૌથી સ્વચ્છ રાજ્યો પૈકી એક છે.

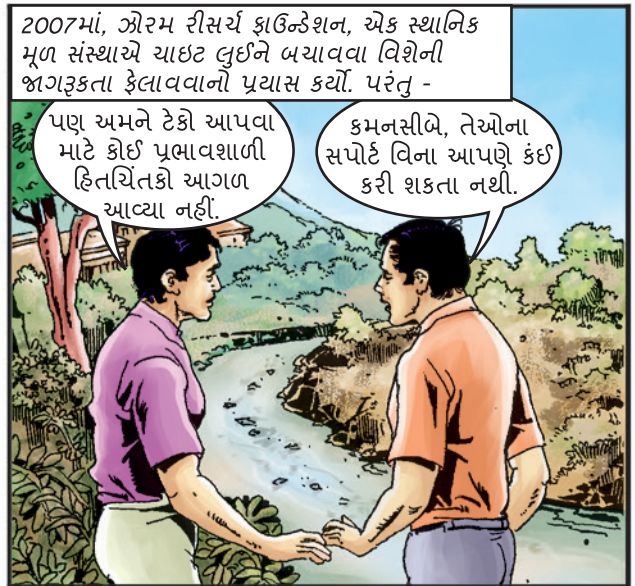
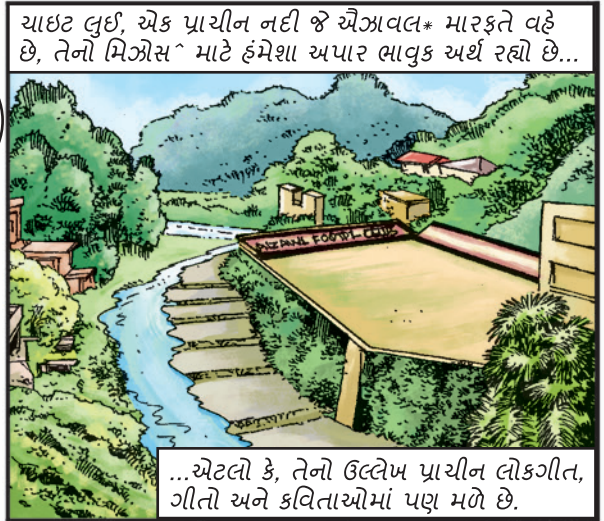
ભારતના પ્રધાનમંત્રીએ પણ આ સીમાચિહ્નને હાંસિલ કરવા માટે સેંગના સહયોગની પ્રશંસા કરી.

સેંગ શેરપાજીના પ્રયાસોએ સોમ્બોની કાચાકલ્પ થઈ ગઈ, જે સિક્કિમનું એક સાંસ્કૃતિક ચિહ્ન છે!

પર્યાવરણીય સંરક્ષણના મહત્ત્વ અંગે સેંગનું પર્યટકો અને સ્થાનિક લોકોને પ્રેરિત કરવાનું અને સમજાવવાનું સતત ચાલુ છે.

સેવ ચાઇટ લુઈ

વિજ્ઞાનના વર્ગ
દરમિયાન -

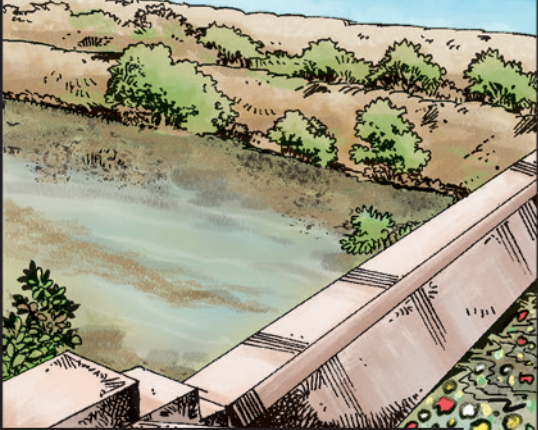
સેવ ચાઇટ લુઈ

એક દાયકા પછી, તત્કાલીન-ડેપ્યુટી કમિશ્નર, પુ કાન્નન ગોપીનાથને ઝુંબેશને ફરી ચાલુ કરવાનું નક્કી કર્યું અને એક સર્વેક્ષણ શરૂ કર્યું.

સર્વેમાં એ જાહેર થશે કે કઈ કઈ જગ્યાએ કચરાનો ભરાવ થયેલો છે અને તે આપણને નદી જ્યાંથી પસાર થઈ રહી છે તે વિસ્તારોનું માપ આપશે.

તારણોના આધાર પર, સરકારે સેવ ચાઇટ લુઈ એક્શન પ્લાન (SCLAP) મારફતે સ્થાનિક લોકોને શિક્ષિત કરવા અને એકત્રિત કરવા માટે સેવ ચાઇટ લુઈ કોઓર્ડિનેશન કમિટી (SCLCC) બનાવી.

સમિતિએ તે પછી માપદંડોના આધારે નદી અને તેની ઉપનદીઓમાં કચરો નાખવાથી અટકાવવાનું નક્કી કર્યું...

...એમાંથી એક પગલું હતું એક ડેમ્સ* બાંધવા.

શાળા, કોલેજ, NSS અને સ્થાનિક ચર્યને જળાશયોને સાફ કરવા તથા SCLAP વિશે જાગરૂકતા વધારવાના કામમાં પરોવવામાં આવ્યા.

મિત્રો, તમે પ્લાસ્ટિક, પોલિથિન અને ખાલી પેકેટ એકત્રિત કરી લો તે પછી, અમે તેને ડમ્પિંગ ગ્રાઉન્ડ પર લઈ જશું.

2018માં, ચાઇટ લુઈ (પાણી પ્રદૂષણનું નિવારણ અને નિયંત્રણ) કાયદો પસાર થયો, જેણે કચરો ડંપ કરવાના કામને એક ગેર-જમાનતી અપરાધ તરીકે ઘોષિત કર્યું.

નદીમાંથી એકત્રિત કરવામાં આવેલ પ્લાસ્ટિકનો ઉપયોગ, રીએક ગામ ખાતે રસ્તાઓ બનાવવા માટે, આસ્કાલ્ટ સાથે મિક્સ કરીને કરવામાં આવ્યો. આ કામ લોક નિર્માણ વિભાગ દ્વારા કરવામાં આવ્યું.

આ નવો લીલો રસ્તો એ મિઝોરમમાં તેના પ્રકારનો પ્રથમ રસ્તો છે અને હવે આવા ઘણા રસ્તા બનાવવાની યોજના છે.

આ વિસ્તારમાં આગળ ઇકોલોજીકલ સંતુલન જાળવી રાખવા માટે, નદીના કિનારા પર પુષ્કળ પ્રમાણમાં બીજારોપણ પણ કરવામાં આવ્યું છે.

સ્વયંસેવી સંસ્થાઓ તેમની પ્રિય ચાઇટ લુઈને તેના અગાઉના વૈભવમાં પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે સતત પ્રયાસ કરી રહી છે.

*નાના ડેમ્સ કે જે જળાશયમાં કાંપને પ્રવેશતા અવરોધવા અને ફસાવવા માટે બાંધવામાં આવે છે

સુરેશ કુમાર

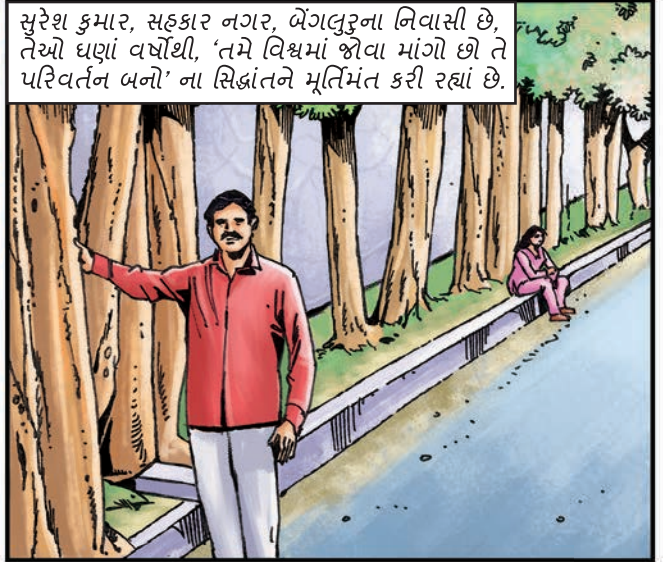

સર, અમે પરિવર્તન લાવવા વિશેની વાતો તો ખૂબ કરીએ છીએ, પરંતુ અમારે શું કરવું જોઈએ? કરવા માટે તો ઘણાં બધા સદ્કાર્યો છે.

ચરન, તમારા હૃદયની સૌથી નજીક હોય એવા એક સદ્કાર્યથી શરૂ કરો અને ધૈર્યપૂર્વક તેના પર કામ કરતા રહો.

જેવું કે આજની સ્ટોરીના નાયક, સુરેશ કુમારે કર્યું. તેમણે પોતાના શહેરના એક ભાગને લીલુંછમ અને સુંદર બનાવવા માટે ઘણાં વર્ષો વિતાવ્યાં.

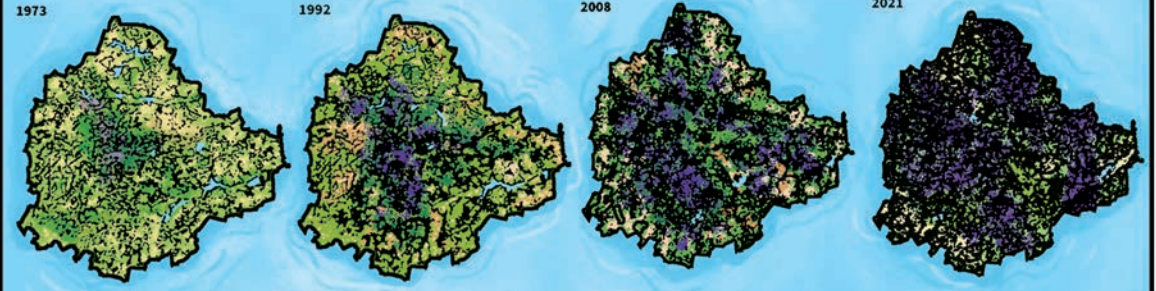
સુરેશ કુમાર, સહકાર નગર, બેંગલુરુના નિવાસી છે, તેઓ ઘણાં વર્ષોથી, 'તમે વિશ્વમાં જોવા માંગો છો તે પરિવર્તન બનો' ના સિદ્ધાંતને મૂર્તિમંત કરી રહ્યાં છે.

લગભગ વીસ વર્ષ પહેલાં, સુરેશ સહકાર નગરમાં 2,500 રોપાઓ વાવ્યાં હતા. તે રોપાઓ હવે મોટા વૃક્ષો થઈ ગયા છે, તે દરેકને સાંસ્કૃતિક રીતે મહત્વની વ્યક્તિના નામથી નામ આપવામાં આવ્યાં છે.

રોપાઓ રોપવાનો નિર્ણય એક મહત્વપૂર્ણ નિરીક્ષણમાંથી ઉભો થયો હતો.

'ભારતના બગીચાઓનું શહેર' તરીકે જાણીતું બેંગલુરુ, એક સમયમાં અત્યંત લીલોતરી, વિશાળ બગીચાઓ અને તળાવો માટે જાણીતું હતું.

દુઃખદ વાત છે કે છેલ્લા 50 વર્ષોમાં, શહેરે તેનું 88% ગ્રીન કવર અને 79% પાણીનું કવર, અતિક્રમિત શહેરીકરણને લીધે ગુમાવ્યું છે.

આ ઝડપી અધોગતિ ખૂબ જ ખલેલ પહોંચાડી રહી છે. જો આપણે ટૂંક સમયમાં કંઈ નહીં કરીએ, તો આ લીલોતરી કાયમ માટે ખોવાઈ જશે.

સુરેશે રેલવે ટ્રેક અને સહકાર નગરના બગીચાની સાથે-સાથે મુખ્ય રસ્તાઓ પર પણ રોપાઓ વાવવાનું ચાલુ કર્યું.

જેટલા વધુ વૃક્ષો આપણે વાવશું, આપણું ભવિષ્ય તેટલું વધુ લીલુંભમ રહેશે.

તેણે તે વિસ્તારના રહેવાસીઓને પણ તેમ કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કર્યાં.

શરૂઆતમાં, તેના સારા ઇરાદાને લીધે પણ તેને સમસ્યાઓનો સામનો કરવો પડ્યો.

અમને તમારી વાત પર વિશ્વાસ નથી. અમને શું ખબર તમારો અન્ય કોઈ હેતુ હોય, જેમ કે રાજનીતિમાં જોડાવવાનો?

રાજકારણમાં ઉતરવાનો મારો કોઈ હેતુ નથી, સર. પ્રકૃતિએ આપણને ઘણું આપ્યું છે અને તેથી પર્યાવરણને સુરક્ષિત રાખવું અને જાળવવું એને હું મારી ફરજ સમજું છું.

ઉનાળામાં છોડવાઓને પાણી આપવું એ એક મુશ્કેલ કાર્ય હતું. પણ -

મને ખબર છે! હું પાણીની ટાંકીઓ બાંધીશ અને મારા માટે છોડવાઓને પાણી નાંખવા પરિચારકોને હાયર કરીશ.

આ ઉપરાંત, સુરેશ દરરોજ છોડવાઓની વૃદ્ધિનું જાતે વ્યક્તિગત રીતે નિરીક્ષણ પણ કરતા.

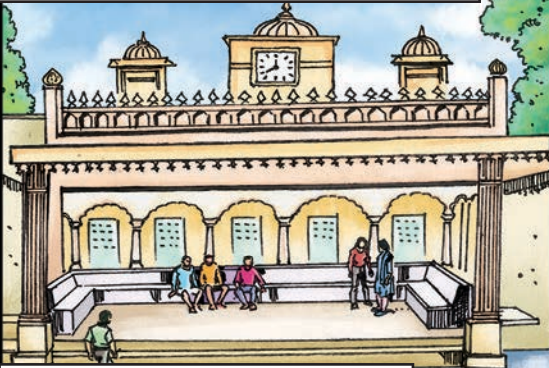
સુરેશના પ્રયાસોને લીધે, આજે આ વિસ્તારમાં અન્ય ઘણા વૃક્ષોની વચ્ચે મહોગની, લીમડો, જાસ્મીન અને જેકારાંડા જેવા વૃક્ષોનો ખજાનો છે.

હવા પણ વધુ સાફ અને તાજી છે, જે શહેરના આ વિસ્તારને સૌથી વધુ માંગવાળો રહેવાસી વિસ્તાર બનાવે છે.

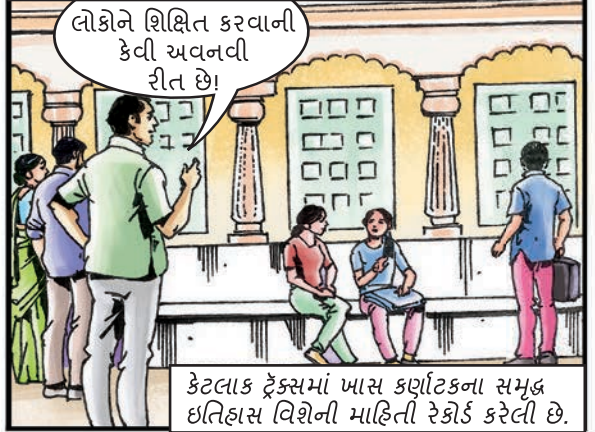

સુરેશે કર્ણાટકની ભાષા, ઇતિહાસ અને સંસ્કૃતિનો પ્રચાર કરવા માટે પણ કામ કર્યું છે.

આ માટે તેમણે 500 વર્ગ ફુટનું એક બસ શેલ્ટર બાંધ્યું જેમાં કવિઓ અને રાજ્યના અન્ય પ્રખ્યાત લોકોના ફોટા છે.

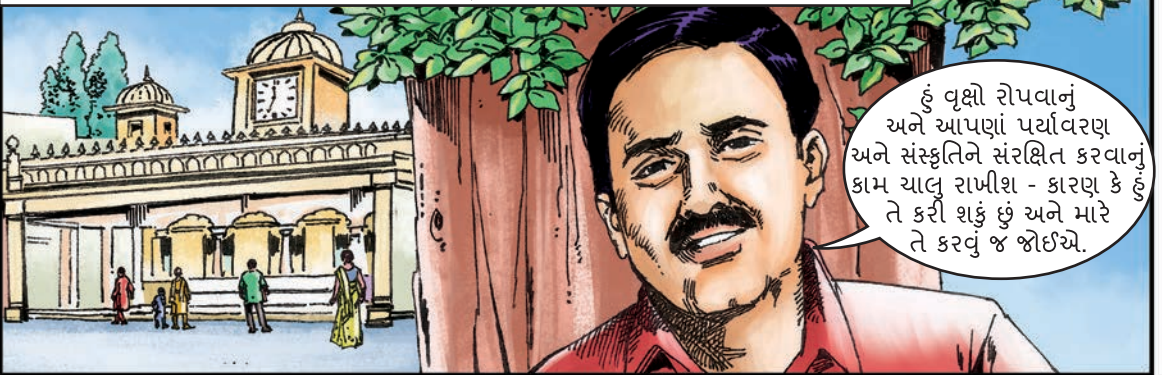
બસ સ્ટેન્ડમાં તમામ પ્રકારના કન્ક્રટ ગીતો વાગે છે - જેમાં ભક્તિ સંગીતથી લઈને ફિલ્મના લોકગીત અને શાસ્ત્રીય સંગીત પણ સામેલ છે.

લોકોને શિક્ષિત કરવાની કેવી અવનવી રીત છે!

કેટલાક ટ્રેક્સમાં ખાસ કર્ણાટકના સમૃદ્ધ ઇતિહાસ વિશેની માહિતી રેકોર્ડ કરેલી છે.

આટલી બધી પ્રશંસા છતાં, સુરેશ સામાન્ય ફિલસૂફી સાથેના એકદમ સાદગી વાળા વ્યક્તિ છે.

હું વૃક્ષો રોપવાનું અને આપણાં પર્યાવરણ અને સંસ્કૃતિને સંરક્ષિત કરવાનું કામ ચાલુ રાખીશ - કારણ કે હું તે કરી શકું છું અને મારે તે કરવું જ જોઈએ.

તુલસી રામ યાદવ

આજની સ્ટોરી આગેવાનીની શક્તિ વિશેની છે. તુલસી રામ યાદવ વિશેની જે ગામના પ્રમુખ છે અને તેમના માર્ગદર્શન હેઠળ ગામ, પાણીની અછતની સમસ્યાને ઉકેલી શક્યું.

થોડા વર્ષ અગાઉ સુધી, ઉત્તર પ્રદેશના બાંદામાં આવેલું લખતારા ગામ પાણીની ગંભીર સમસ્યાનો સામનો કરી રહ્યું હતું.

ખેતરના પાક માટે પાણી નથી. આપણાં તળાવ સુકાઈ રહ્યાં છે.

દૂર ફૂલેથી પાણી લાવવું પણ ખૂબ મુશ્કેલ છે. આશા છે કે આપણાં નવા ગામ પ્રધાન* કંઈક મદદ કરશે

ગામવાસીઓ ભાગ્યશાળી હતા કે જેવા જ નવા ગામ પ્રધાન, તુલસી રામ યાદવ આવ્યા તેમણે આ સમસ્યાને ઉકેલવા માટે તાત્કાલિક રીતે પગલા લીધા.

ચિંતા કરશો નહીં, પાણી સમસ્યાને ઉકેલવા માટે હું અહીં આવ્યો છું. આપણે સાથે મળીને તેનું નિરાકરણ કરીશું.

તમે ગઈકાલે કહ્યું હતું કે તમે પાણીની સમસ્યાને ઉકેલશો. પણ તે કેવી રીતે?

ઉકેલ તો સાવ સરળ છે. ખેતરોનું પાણી ખેતરમાં રહે અને ગામનું ગામમાં જ રહે.

તુલસી રામજી તમે શું કહેવા માંગો છો?

મારો કહેવાનો મતલબ એ કે ખેતરના ઉપયોગ માટેના પાણીના સ્ત્રોત અને ગામના ઉપયોગ માટેના પાણીના સ્ત્રોતને અલગ રાખવા, તેમનું મિશ્રણ કરવું નહીં અને બગાડ કરવો નહીં.

ગામવાસીઓ તુલસી રામના વિચાર વિશે ખૂબ ઉત્સુક હતા પણ તેના પર પ્રક્રિયા કેવી રીતે કરવી તે વિશે અનિશ્ચિત હતા.

પપ્પા, તુલસી રામજીનું 'ગામનું પાણી ગામમાં જ રહે' એમ કહેવા પાછળનો અર્થ શું છે?

એનો અર્થ એ કે આપણા ગામમાં જે પાણી છે તે ફક્ત પીવા અને અન્ય ઘરગથ્થું કામના ઉપયોગમાં લેવા માટે જ રહેવું જોઈએ. તેનો બગાડ ન થવો જોઈએ અને ન તો બીજે ક્યાંય વપરાવું જોઈએ.

તો, આપણે બધા પાણી બચાવવામાં મદદ કરી શકીએ છીએ?

હા, આપણે જ્યારે સમજીએ કે પાણીનું દરેક ટીપું મહત્વનું છે, તો આપણે આપણી પાણીની સમસ્યાને ઉકેલી શકીશું.

તુલસી રામે ખેડૂતોને વરસાદના પાણીને ખેતીકામ માટે સાચવી રાખવાની સલાહ આપી.

ચાલો આપણે આપણા ખેતરોમાં તળાવ ખોદીએ અને તેને નહેર સાથે જોડી દઈએ. આપણે ખેતીકામના ઉપયોગ માટે વરસાદના પાણીને એકત્રિત કરીશું.

આ રીતે આપણને આખો વર્ષ પાક લેવામાં મદદ મળશે. આપણે એકવાર તેમ કરવું જોઈએ.

ખેડૂતોએ 40થી વધુ તળાવો ખોદ્યા અને તેમને નહેરો સાથે કનેક્ટ કર્યાં.

વર્ષો પસાર થયા -

એક સમયનાં સૂકા પડેલા તળાવો હવે પાણીથી ભરાયેલાં છે અને આપણા માટે સમૃદ્ધિ લાવ્યા છે.

હા, તુલસી રામજી સાચું કહેતા હતા. લખતારા હવે એક મોડેલ ગામ છે.

પ્રધાનમંત્રી મોદીએ પોતાના રેડિયો પ્રોગ્રામ મન કી બાત પર તુલસી રામ યાદવના પ્રયાસોના વખાણ કર્યા પછી -

તુલસી રામ જી તમે પાણી-બચાવનારા નાયક છો! વિશ્વ હવે તમારા ગામને જાણે છે.

આપણે સાથે મળીને કામ કર્યું અને પરિવર્તનો કર્યાં.

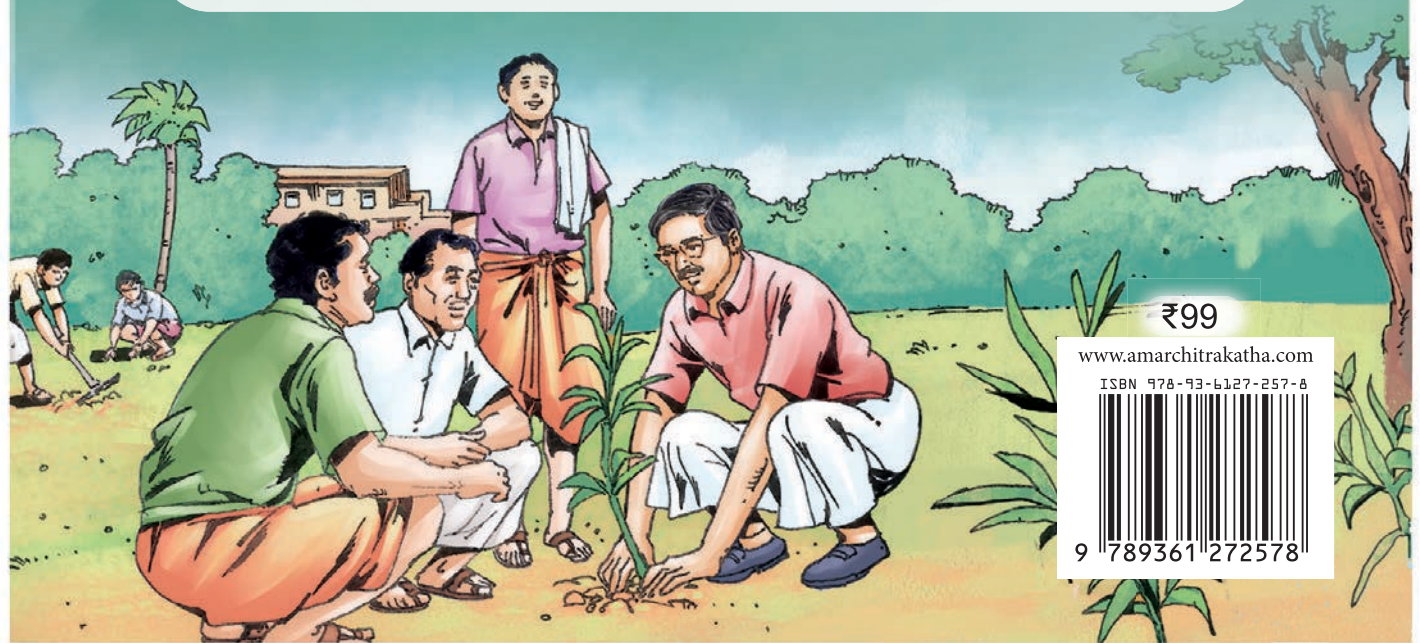
મન કી બાત

વોલ્યુમ 8

“મનુષ્યની જરૂરિયાત માટે વિશ્વ પાસે પર્યાપ્ત છે પરંતુ મનુષ્યની લાલસા માટે પર્યાપ્ત નથી.” આ શબ્દો આપણાં રાષ્ટ્ર પિતા મહાત્મા ગાંધી દ્વારા ઉચ્ચારાયેલા છે, જે આજની હરણકાળ ભરતી દુનિયામાં ઘણી વાર ભૂલાઈ જાય છે. વ્યવસાય અને ઉદ્યોગોના ધૂમ વિકાસ સાથે, ટનોમાં કચરો ઉત્પન્ન થાય છે અને તે તેમની પ્રક્રિયા પર્યાવરણને અપૂરણીય ક્ષતિ પહોંચાડે છે. જો કે, આને અટકાવવા માટે, કેટલાક જવાબદાર નાગરિકો ઊભા થયા છે અને તેમણે જવાબદારીની ડોર પોતાના હાથમાં લીધી છે.

મન કી બાતનું આઠમું વોલ્યુમ દેશના તે લોકો વિશે છે જેમણે તેમની આસપાસ કોઈ સમસ્યા જોઈ અને તેમણે તે સમસ્યાને ઉકેલવાનું બીડું ઝડપ્યું.

ઇંદરપાલ સિંઘ બત્રાથી લઈને કે જેમણે ચકલીઓ માટે ઘર બનાવ્યા અને તેમની પ્રજાતિને લુપ્ત થવાથી બચાવી, તામિલનાડુની મહિલાઓ સુધી કે જેમણે નદી નાગનદીને પુનર્જીવિત કરી, આ અગિયાર સ્ટોરી તેવા નાયકો વિશેની છે જેમણે પર્યાવરણની સુરક્ષા કરી. તેમાંના દરેકે યોગ્ય દિશામાં એક પગલું લીધું અને સેંકડો અન્ય લોકોને પોતાના સદ્કાર્યમાં જોડાવવા માટે પ્રેરિત કર્યાં.

₹99

www.amarchitrakatha.com

ISBN 978-93-6127-257-8

9 789361 272578